

Knjiga o Kajbetovi hiši v Škofji Loki

Loška rojakinja Marija (Jeja) Jamar-Legat, potomka znane škofjeloške meščanske rodbine, je svoje someščane in slovensko kulturno javnost prijetno presenetila s svojo knjigo, v kateri zavzema osrednje mesto staro družinsko domovanje, Kajbetova hiša na škofjeloškem mestnem trgu.

Avtorica je bila doslej znana kot uveljavljena pedagoginja, gimnazijska in učiteljska profesorica slovenščine, avtorica strokovnih del, sodelavka in urednica pedagoških, slavističnih in drugih publikacij in kot prevajalka iz francoske literature. Bila je tudi sodelavka uredništva Loških razgledov in avtorica raziskav o zgodovini šolstva v Škofji Loki, predstavitev znanih loških kulturnih delavcev in končno vrste pričevanj o žitju in bitju loških meščanov skozi stoletja, ki so sedaj zbrana v zajetni in prijetni knjižni obliki.

Knjiga je saga o usodah družin in generacij, ki so prebivale v Kajbetovi hiši na glavnem trgu starinskega slovenskega mesteca Škofje Loke. Govori o življenju starih loških meščanskih družin, o družbenih odnosih in dogajanjih v loškem in širšem slovenskem okolju v razdobju od začetka 16. do začetka 20. stoletja. Pripovedi so zgrajene na dokumentarnih zgodovinskih virih, na pričevanju starejših Ločanov in na družinskem arhivskem gradivu ter oblikovane v sočnem leposlovnem ubesedovanju z nadihom starinske in lokalne barvitosti.

Vsebinsko se pripoved začneja z usodo Kunstlove družine in z življenjskimi zgodbami drugih pripadnikov slovenske protestantske cerkve v mestu in na loškem gospostvu freisinške škofije v 16. stoletju tja do njihovega preganjanja in izгона iz domače dežele. Nadaljuje se z dogajanjem v času turških vpadov, kmečkih puntov in odmevov z bojnih poljan v 17. in 18. stoletju ter v ozračju socialnih razlikovanj med plemstvom in meščanstvom, kmetškega pravedanja zoper gosposčinsko oblast ter čarovniškega procesa in krvave rihte.

Sledi pripoved o družini trgovca Paslerja v času menjavanja avstrijske in francoske oblasti v naših krajih na začetku 19. stoletja. Govori o sočasnem slovenskem narodnostnem in duhovnem prebujanju v starem loškem mestu, s poudarkom na življenjski usodi nesrečnega, razsvetljenjsko svobodomiselnega strica, abbéja Martina, ter na zgodbi o duhovnem in življenjskem zbližanju med francoskim izobražencem in domačo hčerjo (abbéjevo nečakinjo), učiteljico v uršulinskem samostanu, o njenem prisilnem odhodu na Francosko in o usodni razselitvi njene, pri avstrijski oblasti slabo zapisane družine.

Drugi del knjige je posvečen naslednjim lastnikom hiše, družini Kaiba. Ob simboli loških kresovanj se meščanstvo proti sredini 19. stoletja gospodarsko, narodnostno in družabno prebujajo. Kaibova trgovina je v času pomladi narodov zbirališče mladih meščanov in študentov. Vendar se sin Janez mora odreči študiju in mladostni ljubezni, svojo nesrečo in žalost pa zaupa skrivnemu sporočilu. Nadaljuje družinsko trgovsko tradicijo in se poleg tega kot marljiv občinski tajnik vključuje v življenje mesta in njegove okolice. Ostaja pa brez potomstva, zato posvoji hčer družinske dni-narice ter jo izuči za trgovko in svojo naslednico. Vendar se dekle poroči z loškim študentom medicine in odide z njim od doma. Ostareli Kaiba v prvem desetletju novega stoletja zapre svojo trgovino in z ženo ostajata osamela v Kajbetovi hiši na starem mestnem trgu. Začetek svetovne vojne pa usodno odloči: mlada posvojen-kina družina se z malo vnukinjo vrne k starim staršem v domačo hišo, medtem ko mora zet, zdravnik, na zloveščo fronto.

Vendar je knjiga o Kajbetovi hiši, ki jo po najdbi skrivnega sporočila svojega nesrečnega deda piše njegova vnukinja, več kot samo kronika o njenih lastnikih in prebivalcih. Je saga o dogajanju v starinskem malem mestu in njegovi okolici skozi stoletja, o tukajšnjih prebivalcih od gosposkih preko meščanskih do kmečkih in drugih, o celi galeriji obrtnikov, trgovcev, gostilničarjev, izobražencev, uradnikov, delavcev in dninarjev, o odzivanju na gospodarska, kulturna in politična dogajanja v slovenskih deželah in na tujem, o dobrih in slabih časih, o veselju in žalosti med ljudmi ter o nenehnem stremljenju po napredku, boljšem in lepšem življenju. Je v izvirni leposlovni in hkrati dokumentarni obdelavi ter na berljiv in vsakomur

Predstavitve knjige Kajbetova hiša na škofjeloškem Placu 1511–1914, avtorice Jeje Jamar-Legat v gostilni Homan 8. oktobra 1998

razumljiv način oblikovana žlahtna knjiga domoznanstva o starem slovenskem mestu Škofji Loki in o njenih ljudeh.

Knjigo Jeje Jamar Legat z naslovom *Kaibetova biša na škofjeloškem Placu 1511–1914* je poleti 1998 izdala založba Sanjska knjiga iz Ljubljane, ki jo vodi izkušeni založniški strokovnjak Ivan Bizjak. Opremila in tehnično je knjigo uredila Edita Kobe, natisnila pa Tiskarna Mladinska knjiga v Ljubljani. Izid knjige je bil slovenski kulturni javnosti sporočen na srečanju, ki so ga avtorici na čast (8. oktobra 1998) v gostilni Homan na Mestnem trgu v Škofji Loki priredili založba, župan mesta Škofja Loka in škofjeloško Muzejsko društvo. Društvo je svojo častno članico povabilo, jo počastilo in se ji za dragocen prispevek h poznavanju preteklega dogajanja v domačem kraju zahvalilo v ožjem krogu sodelavcev na seji svojega izvršilnega odbora (26. oktobra 1998). Skupaj s škofjeloško Knjižnico Ivana Tavčarja in Zvezo kulturnih organizacij pa je bil za ljubitelje dobre knjige, za muzejske društvenike in za vse druge spoštovalce našega starega mesta še posebej organiziran pogovor z avtorico knjige, ki je ob številnih udeležencih in sodelovanju Loškega muzeja potekal v slavnostnem okolju kapele na Loškem gradu (11. novembra 1998). Dogajanja ob izidu knjige so spremljali lokalni Radio Sora s prispevkom v kulturni kroniki in Loka TV s posneto reportažo ter časnik Gorenjski glas s predstavitvijo knjige in intervjujem z njeno avtorico.

*

Vsak človek si od otroških let naprej nabere nekaj predmetov, ki so mu posebno dragi vse življenje. Igračam se pozneje pridružijo knjige. Posebni del omare imam rezerviran za meni drage knjige, posebno tiste o Loki in Ločanih. Ko sem prebral knjigo gospe Jamarjeve, sem začutil, da je to tista ta prava knjiga za na mojo polico. Zagledal sem se v njej tudi v svojih prednikih. Počutim se, da spadam zraven, da so tudi moji predniki v knjigi. In zapisalo se mi je takole.

Po potresu leta 1511 je. V Loki zidajo. Škof Filip je tako ukazal. Stari Volbenk Švarc gre na grad h glavarju Pavletu Raspu. Novice ga zanimajo, od škofa. Ta pa je eden od volilnih knezov in mu je poznano na cesarskem dvoru. Švarc je Maksimilijanov prijatelj, cesarjev prijatelj. Imenoval ga je za svojega svetnika. Ponuja mu mesto vicedoma na Kranjskem. Seveda, denar mu posoja. Takega Ločana ima cesar rad. Ta zadnji vitez ga nima nikoli dovolj. Vojske dela, pa po državi potuje. Še stalnega dvora nima. Volbenku pa se delajo novci v Idriji, pri tistem novem podjetju z živim srebrom. Zato je pogosto na poti, na Nemško, v Italijo, pa na Hrvaško. Kar dve hiši s kapelo poziduje na Placu. Po smrti jih bo zapustil Loki. Njegove novce pa bo pobasal škof Filip, pa tudi cesarju ne bo treba vračati dolgov. Takšna je pač postava. Naslednikov nima in na Fari si je že postavil nagrobnik. Še letnico smrti je treba vklesati. Obe ženi Uršo in Rotijo, je dal upodobiti poleg sebe. Sam gospod podobar Schnitzer mu je izklesal nagrobnik. No, Urša je že rajnica, Rotija pa mu še druguje.

Tudi pri nas, pri Kunstlju, je skoraj vse podrlo. Dodelujemo novo hišo. Gospod stavbenik Jurko nam je naredil obris. Slaven gospod je, tja dol do Zagreba ga poznajo. V Crngrobu dela, pa na gradu in župni cerkvi. Zaradi potresa ima polno dela. No, saj sem vse to že povedal in zapisal, pa vendar. V stroške sem se podal, pa kaj

hočemo, zaostajati ne smemo. Skoraj popolnoma bo prezidana in povečana naša hiša. Res bo velika hiša. Ko bo letos jeseni popolnoma gotova, bo še lepša kot Švarčevi dve. Če bi stala nekje na podeželju, bi ji rekli grad ali palača. V mestu smo morali opustiti stranske trakte, saj se je morala umestiti v mestno stavbno črto. Tako je zahteval mestni sodnik, ta mestna oblastna sitnoba. Pet fasadnih osi ima hiša, ne samo običajne tri. Na sredi smo naredili arkadno dvorišče. Stebričke in bangarje nam delajo laški kamnoseki, tisti kot na gradu in na Kašči. Spodaj smo že popolnoma gotovi. Spredaj imamo štacuno, zgoraj pa stanovanje. V zadnjem delu so pa skladišča in štibeljci na vrhu. Od tu je še lepši razgled kot iz Švarčeve hiše. Pogled seže na Sorško polje, vse do Snežnikov, pa na smledniški grad. Na žlaku je hiša, kar ta prava je za našo trgovino. Spredaj se vidi na Plac. Kar naprej hodi mimo ta zopni jer-menar Junaver. Kaj pa misli, če je sedaj mestni sodnik, in regira, kako smo morali postaviti novo hišo. Nič se ne spozna na gradbene zadeve, sitnari pa le, pa še ubogati smo ga morali. Na novi zvonik si je dal obesit ploščo s svojim napisom. Zoprnež je, vse življenje ga motijo ženske. Mi pa tako lepo gledamo na Plac. Stoletja. Nihče se nam ne more nastaviti pred nas in nam odvzeti tako imenitnega pogleda. Je pa tudi kaj videti. Ti Ločani. Vsi so malo krvavi pod kožo. Ta stara Koceliška hodi kar med delom iz štacune k Homanu. Pravijo, da ga cuka. Ta kratkega zvrne, potem pa pravi, da hodi malicat žemljice, kot da bi doma gladovala. Svojo potko ima do vrat. Posebno se to vidi pozimi, ko po svoje uhodi sneg, samo zase. Gospoda Prešerna pa ni več videti. Hčer je poročil k Homanu, sam se pa kar v Benetkah drži. Banko ima v Slovenski ulici. Pravijo, da na Ločane kar porajta, ko se poslovno oglase. Ste že slišali za to baharijo. Balant bo šel prav v London. Baje se bo tudi fotografiral. Tako pravijo sliki, ki jo naredo brez čopičev in svinčnikov, z neko črno magijo. Samo kako uro bo sedel, pa bo portret gotov. Zdravnik Hubad je pa pravkar šel od doma pri Kronbirtu. Ko ropota po veži in se napravlja, mu spodaj kelnarca že pripravi kozarček, ki ga hipoma popije, za moč, za na pot. Gospa nič ne ve za tak dogovor. Plača pa nazaj grede, da se prej nič ne zamudi in ne izda. Žena ga gleda skozi okno, ko jo maha čez Plac in se veseli Iivotovega zaslužka. Ivo hiti čez Pikel nekam dol na Suho. Kako je priden, nič si ne privošč. Denarci so lepi, pravi gospa ob takšni priliki. Zofkež se je pravkar odpeljal s svojo kramarijo. Danes bo šel prav do Svete Lucije na Primorsko. Zadnjič so pa šli pod hišo sem mimo Zofkeža sam gospod profesor Plečnik. Nove svetilke bo naredil za mestno cerkev. Rokov Cveto in Bižarjev Brane sta ga vodila. Potem je pa profesor tako lepo povedal o Loki.

In takšna knjiga o Kajbetovi hiši, nje prebivalcih in Ločanih skozi stoletja, je sedaj med nami. Pri meni je na častnem mestu. Hvala Vam, gospa profesor Jamarjeva.